

PIIMA JA PIIMASAADUSTE TURUST EESTI NSV-s

M. Miljan

Kaubatundmise ja kaubanduse organiseerimise kateeder

I

Piima ja piimasaaduste suhteliselt kõrge tootmise tase on võimaldanud põhiliselt rahuldada vabariigi elanikkonna üha kasvavaid nõudmisi neile toodetele. On laienenud ka mainitud saaduste väljavedu nii teistesse liiduvabariikidesse kui ka välisriikidesse. 60-ndatel aastatel valitses Eesti NSV piima ja piimasaaduste turul põhiliselt konjunktuur, kus pakkumine ja nõudmine olid tasakaalus ning mõningal juhul pakkumine isegi ületas nõudmise. 1970. aastal võis aga mõningate saaduste osas täheldada olukorda, kus nõudmine ületas pakkumise. Põhjustatud oli see peamiselt ressursside vähesusest ja nõudmise struktuuris toimuvate nihete mitteametamisest.

1970. aastal tarbiti Eesti NSV-s ühe elaniku kohta piima ning piimasaadusi (ümberarvutatult piimale) 420 kg.¹ Mainitud taseme poolest on meie vabariik Leedu ja Läti NSV järel kolmandal kohal Nõukogude Liidus, seejuures ületab enamuse välisriikide tarbimise taset (näiteks Prantsusmaa, Inglismaa, Poola, Ungari jpt.). Viimastel aastatel ei näita piima ja piimasaaduste tarbimine ühe elaniku kohta meie vabariigis olulist tõusutendentsi. 1965. aastal tarbiti mainitud saadusi ühe elaniku kohta niisama palju kui 1960. aastal ning 1970. aastal 3,4% rohkem kui 1960. aastal. Samal ajal kasvas Nõukogude Liidus tervikuna piima ja piimasaaduste tarbimine ühe elaniku kohta keskmiselt kuni 5% aastas.

Piima ja piimasaaduste turu ressursside põhiliseks allikaks vabariigis on kohapealne tootmine, milles on saavutatud küllalt kõrge tase (väljalüps keskmiselt ühe lehma kohta on 3,3 tuhat liitrit aastas). Kogu Nõukogude Liidus toodetava ning riigi poolt

---

¹ Kogu arvuline materjal artiklis põhineb ENSV Statistika Keskvalitsuse andmetel.

kokkuostetava piima osas on meie vabariigi vastavad näitajad suhteliselt väikese osatähtsusega (tootmises ca 1,2% ning kokkuostus 1,8%).

Piima tootmine Eesti NSV-s kasvas eriti kiiresti 50-ndatel aastatel ning 60-ndate aastate algul, mille tulemusena 1965. aastal toodeti piima 1,7 korda rohkem kui 1950. aastal. Siinjuures tuleb märkida, et viimastel aastatel piimatoodangu kasvutempod ei ole märkimisväärsed. Põhiliselt on see tingitud lehmade arvukuse vähenemisest. 1969. aastal kaasnes sellele ka produktiivsuse langus, mille tulemusena piima kogutoodang ei ületanud eelneva aasta taset. Lehmade arvukuse üldist langust on põhjustanud nende arvu vähenemine individuaalsektoris. Selle tulemusena toodeti viimati mainitud majapidamiste kategoorias 1970. aastal 5,8% piima vähem kui 1965. aastal ning nende osatähtsus kogupiimatoodangus langes mainitud ajavahemikul 35,4 protsendilt 30,9 protsendile.

Loomakasvatuse areng Eesti NSV-s ei ole vahetult seotud vabariigi sise- (regionaalse) turu arenguga. Praegusel ajal piima tootmine vabariigis ületab tunduvalt kohapealse nõudmise. Kogu Nõukogude Liidu ulatuses on nõudmine piimale mõningal määral suurem kui pakkumine. Mõningad selle saadused on oluliseks ekspordiaartiklits. Arvestades mainitud, on võetud partei ja valitsuse poolt tarvitusele rida abinõusid piimatoodangu kiireks tõusuks meie maal. Nii näiteks tõsteti 1970. aastal piima kokkuostuhindasid, mis suurendas tunduvalt huvi piima tootmise vastu. Individuaalsektori täiendavaks mõjutamiseks otsustati põllumajanduslike asutuste töötajatele müüa piima majandist ainult jaehinnaga.

Kogu vabariigi piima ja piimasaaduste turu seisukord on oluliselt seotud piimatööstuse arenguga. Piimakombinaatide kaudu varutakse riikliku kokkuostu korras ca 77% vabariigis toodetud piimast. Oluline on märkida, et piima riiklik kokkuost suureneb kiiremini kui piima tootmine. Varutud piimast kasutatakse valdav enamus või ning täispiimasaaduste tootmiseks. Seoses juustutööstuse hoogsa arenguga suureneb viimastel aastatel piima kasutamine selles tootmisharus. Kui 1960. aastal riigi poolt kokkuostetud piimast kasutati või ja täispiimasaaduste tootmiseks 71,3% ning 23,6% ja juustu tootmiseks 5,1%, siis 1970. aastal olid need protsendid vastavalt 63,4, 27,3 ja 8,1. Siinjuures tuleb märkida, et piima ja piimasaaduste tootmise struktuur ei ole veel optimaalne. Liialt suur on või tootmise osatähtsus, suurenema peaks täispiimasaaduste ning juustu osatähtsus. Mis puutub toodetava piima ja piimasaaduste sortimenti ning kvaliteeti, siis tuleb nentida, et kõik võimalused selles osas nõudmiste täielikuks rahuldamiseks ei ole ammendatud.

Oluline koht vabariigi elanikkonna vajaduse rahuldamisel piima ja piimasaadustega kuulub riiklikule ja kooperatiivsele

kaubandusele. 1970. aastal realiseeriti vabariigis mainitud süsteemide ettevõtete kaudu ühele elanikule keskmiselt 320 kg piima ja piimasaadusi (ümberarvestatult piimale), mis moodustab ca 80% nende produktide tarbimisest. Piima ja piimasaaduste müük on kasvanud märkimisväärse tempoga; nii realiseeriti 1970. aastal mainitud tooteid üle 2 korra rohkem kui 1960. aastal ning 42,9% rohkem kui 1965. aastal (vastava aasta hindades). Siinjuures on toimunud olulisi nihkeid piima ja piimasaaduste struktuuris. Aastatel 1965—1970 kasvas kõige kiiremini juustu (12,5% aastas) ning jäätise müük (11,3% aastas), suhteliselt aeglasema kasvutempoga oli või müük (keskmiselt 5,2% aastas). Selle tulemusena toimus märkimisväärseid nihkeid ka mainitud saaduste müügi struktuuris. Kui 1965. aastal piimasaaduste müügis oli või osatähtsus 37,1% ja juustul ning jäätisel 7,7 ja 4,8%, siis 1970. aastal olid need protsendid vastavalt 32,7, 9,0 ja 6,1. Siinjuures tuleb märkida, et piima ja piimasaaduste turul on iseloomustavaks jooneks asjaolu, et nende toodete müügi kasvutempod olid tunduvalt kõrgemad kui tarbimisel. Seda on põhjendanud nii mainitud toodete hinnaindeksi kui ka keskmiste hindade tõus. Viimane on seletatav struktuurinihetega nõudmises ning müügil.

Oluline on konstateerida fakti, et elanikkonna kaubandusliku teenindamise tase jääb maha piima ja piimasaaduste tootmise ning tarbimise tasemest. Peamiseks põhjuseks on siin kaubanduse nõrk materiaaal-tehniline baas ja puudused kaubanduse organiseerimisel. Osaliselt puuduvad kaasaja nõuetele vastavad pinnad mainitud toodete kvaliteetseks säilitamiseks ning realiseerimiseks. Piima ja piimasaaduste müügiga tegelevate kaupluste arvu suurenemine riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses jääb tunduvalt maha nende käibe kasvutempost. Nagu spetsiaalsed uurimused näitavad, on ostjad mõningates kauplustes sunnitud tippkoormuse tundidel kulutama üle 30 minuti piima ja piimasaaduste ostmiseks. Peale selle asuvad kauplused sageli küllalt kaugel ostjate elukohast, mis suurendab üldist ajakulu ostude sooritamiseks ning arvestades ostude mahukust ja raskust, piirab nende mahtu.

Oluliseks puuduseks piima ja piimasaaduste müügi organiseerimisel on mitmesuguste jahutus- ning külmutusseadmete vähesus või puudumine mainitud toodete säilitamiseks. Sellest tulenevalt ei suudeta alati säilitada kiiresti riknevaidprodukte kõrgekvaliteedilistena nende realiseerimistähtaaja jooksul. Samuti tellivad kaubandusettevõtted riknemise kartusel piima ja piimasaadusi tagasihoidlikes kogustes, mis ei suuda kindlustada nende müügilolekut kaupluse kogu lahtiolekuaja jooksul. Need asjaolud aga kas vähendavad kunstlikult nõudmist mõningatele piimasaadustele või ei võimalda nõudmist täielikult rahuldada.

II

Vaatamata piima ja piimasaaduste tarbimise küllalt kõrgele tasemele meie vabariigis, võib eeldada mainitud toodete tarbimises mõningat tõusu lähematel aastatel. Prognoosi kohaselt moodustaks see 1975. aastal 450 kg ühe elaniku kohta. See tõus toimub eelkõige madalapalgaliste perekondade arvel, kuna neis perekondades tarbitakse piima ja piimasaadusi 1,5—2 korda vähem kui kõrgema sissetulekuga perekondades. Seejuures võib aastatel 1970—1975 eeldada kaubalise tarbimise osatähtsuse edasist tõusu. Prognoosi kohaselt kasvab nõudmine piimale ja piimasaadustele meie vabariigis 1975. aastaks 1970. aastaga võrreldes ca 35 %.

Prognooseeritavale piima ja piimasaaduste nõudmise kasvule vabariigis kaasneb ka rida olulisi struktuurinihkeid. Tunduvalt kiiremini keskmisest võib eeldada nõudmise kasvu juustule, jäätisele, hapupiimasaadustele ja täispiimale. Aeglasemalt kasvab nõudmine võile. Mainitud arvestades on oodata, et 1975. aastaks piima ja piimasaaduste nõudmises või osatähtsus väheneb, samal ajal suureneb juustu ja täispiimasaaduste osatähtsus.

О РЫНКЕ МОЛОКА И МОЛОЧНЫХ ПРОДУКТОВ В ЭСТОНСКОЙ ССР

М. Милян

Резюме

По потреблению молока и молочных продуктов на душу населения ЭССР занимает третье место в Советском Союзе. В 1969 г. потребление молока и молочных продуктов на душу населения (в пересчете на молоко) составило 420 кг. Материальной основой этого является развитие животноводства и высокий уровень денежных доходов населения.

В 1965—1969 гг. на рынке молока и молочных продуктов спрос в основном превышал предложение, так как производство молока в республике значительно превышает его местное потребление. При этом в последние годы характерны ускоренные темпы роста продажи молока и молочных продуктов по сравнению с темпами роста производства и потребления этих продуктов.

Несмотря на относительно высокий уровень потребления молока и молочных продуктов можно предполагать их дальнейший рост, причем тенденция сокращения натурального потребления продолжается. В связи с этим спрос населения в государственной и кооперативной торговле на молоко и молочные продукты возрастет к 1975 г. (по сравнению с 1970 г.) на 35 %.